

Kjell Magnusson*
Univerzitet Uppsala

POJAM GENOCIDA U PRAVU I NAUCI: JAZ KOJI SE ŠIRI?*

Apstrakt: Autor se u radu bavi različitim tumačenjima pojma genocida, prikazujući njegovo značenje prema Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, kao i tumačenja u slučajevima koji su raspravljani pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, a koji se zasnivaju na finalnom izveštaju Šerifa Basiunija u kom je on razvio koncept „lokalnog genocida“, koji je, iako nema uporište u pomenutoj Konvenciji, postao osnovni izvor optužbi za genocide.

Ključne reči: genocid, Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, grupa, lokalni genocid, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju.

Rat u Bosni i Hercegovini 1992–1995¹ imao je veliki uticaj na mišljenje međunarodne javnosti. To je bio prvi međunarodni konflikt velikih razmera još od 1945. godine i desio se u periodu koji je nagoveštavao novu eru miroljubive saradnje

* Professor, kjell.magnusson@valentin.uu.se

** Ranija verzija ovog teksta je obavljena na engleskom u knjizi *Festschrift till Anders Fogelklou* (red. Åke Frändberg et al; Iustus förlag, Uppsala, 2008). Tekst se bavi pitanjem određivanja pojma genocida u nauci i kako je shvaćen od strane sudija Tribunala za bivšu Jugoslaviju. Opšti zaključak bi ukratko bio da su se neke sudije u svojim presudama udaljile ne samo od prvobitnog značenja pojma genocida, ili kako je ovaj fenomen obično tretiran u naučnim disciplinama, nego su takođe tumačili samu Konvenciju o genocidu na način koji je protivan i slovu i duhu tog dokumenta. Neizbežna posledica je da u budućnosti postoji rizik da se bilo koji etnički konflikt može nazvati genocidom, što znači da je sam pojam devalviran. To se može desiti samo u jednoj konfuznoj kulturnoj i političkoj klimi koja trenutno dominira Evropu, uključujući Švedsku. Niko nema koristi od toga, a moralne konsekvencije za razumevanje Holokausta su očigledne.

Iz poznatih razloga pojam genocida je poslednjih desetak godina veoma aktuelan u Srbiji. Može se uočiti velika polarizacija u pogledima, kao i tendencija pojednostavljenog shvatanja. Istovremeno se ovo pitanje retko diskutuje na principijelan način. Zato autor smatra da bi ovaj tekst bio od interesa za srpsku javnost, kao povod za razmišljanje. Jedan smisao bi mogao biti da iako, kao autor ovog teksta, smatrate da masakr u Srebrenici nije bio genocid, to ne znači da masakra nije bilo, bez obzira na još uvek postojeće nejasnoće. Drugo, čini mi se da je u današnjem svetu važno sačuvati integritet pravnih institucija i samostalnost nauke od svakog političkog uticaja.

1 O ratu u Bosni i Hercegovini videti: Burg, Steven L. & Shoup, Paul S. /1999/: *The War in Bosnia and Herzegovina, Ethnic conflict and International Intervention*, Armonk, New York, London: M.E. Shapre; Bougarel, Xavier /1996/: *Bosnie, Anatomie d'un conflit*, Paris: Éditions La Découverte; Woodward, Susan L. /1995/: *Balkan Tragedy, Chaos and Dissolution after the Cold War*. Washington, DC: The Brookings Institution.

i evropskih integracija. O ovim zverstvima se izveštavalo sa zapanjenošću i užasutošću, što je vodilo osudama i zahtevima za pravdom. Prilično brzo razvilo se prećutno stanovište da je ono što se desilo u Bosni i Hercegovini bio genocid.² Ova ideja kasnije je postala dominantna prilikom tumačenja rata u Bosni,³ koju će kasnije definitivno potvrditi masakr u Srebrenici u julu 1995.

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju, MKTJ,⁴ osnovan je u maju 1993. godine u Hagu od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, u cilju suđenja odgovornim za povredu ljudskih prava, uključujući i genocid. Nedavno izrečena presuda Međunarodnog suda pravde⁵ suštinski je potvrdila stav MKTJ, a to je da, iako se rat u Bosni i Hercegovini kao takav ne može smatrati genocidom, masakr u Srebrenici ipak predstavlja slučaj genocida. Ovo sugerise da postoji rastuća podela između teorijskog shvatanja pojma genocida i mogućeg novog trenda u međunarodnom pravu koji podržavaju i političari i mediji. Ovo je žalosno jer je trenutna situacija očigledno odraz specifične političke kulture koja podstiče površno razumevanje sveta i trivijalizaciju ozbiljnih moralnih dilema.

Moglo bi se možda tvrditi da Međunarodni sud pravde nije imao izbora i da nije ni mogao promeniti presudu donetu od strane MKTJ. Ipak, u presudi Međunarodnog suda pravde postoji implicitna ali vrlo oštra kritika ponašanja MKTJ. Na primer, jasno je da je često zaključivanje sporazuma o priznanju krivice indikacija da su optužbe za genocid u najvećem broju slučajeva neodržive.⁶ Javnost jedva da je svesna ovih pitanja koja ipak zaslužuju ozbiljnije rasprave. Svrha ovog teksta je da ispita argumente MKTJ i pokaže da je koncept genocida primenjen na Srebrenicu daleko od očiglednog i samog po sebi jasnog.

ŠTA JE GENOCID?

Kada je Raphael Lemkin⁷ tokom Drugog svetskog rata predložio koncept genocida, njegova namera je bila da privuče pažnju na činjenicu da zločini nacističkog režima pripadaju kategoriji zverstava koja bi u međunarodnom pravu trebalo kvalifikovati kao zločine *sui generis*. Genocid je prema Lemkinu „uništavanje naroda ili etničke grupe“ i rezultat je svesnog i sistematskog plana sa ciljem uništenja izvesne

2 K. Magnusson /2006/: *Folkmord som metafor, Bilden av kriget i Bosnien och Hercegovina (Genocid kao metafora. Slika o ratu u Bosni i Hercegovini)*, Uppsala: Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord, Uppsala universitet (Program za proučavanje Holokausta i genocida. Univerzitet u Uppsali).

3 Tipični primeri ovog stanovišta mogu se pronaći u sledećim izdanjima: N. Cigar /1995/: *Genocide in Bosnia, The Policy of „Ethnic cleansing“*, College Station: Texas A&M University <Press; D. Rieff /1995/: *Slaughterhouse, Bosnia and the Failure of the West*, New York: Simon & Schuster;

4 <http://www.un.org/icty/>

5 Slučaj koji se odnosi na primenu Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore), Presuda, Međunarodni sud pravde, 26. februar 2007, <http://www.ictj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>.

6 Slučaj koji se tiče primene Konvencije, odsek 374.

7 R. Lemkin /1944/: *Axis Rule in Occupied Europe, Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Washington, D.C.: Carnegie Endowment of Interinational Pieace.

grupe.⁸ Razlikuje se stoga u karakteru i motivu kako od tradicionalnih ratnih zločina tako i od drugih vrsta masovnih ubistava. Ovo nije samo zločin protiv pojedinaca, već protiv grupe. Ujedinjene nacije su 1948. usvojile konvenciju o genocidu, koji je u drugom poglavlju definisan na sledeći način:

U ovoj konvenciji pod genocidom se podrazumeva bilo koje od niže navedenih dela, počinjenih u nameri da se potpuno ili delimično uništi kao takva neka nacionalna, etnička, rasna ili religiozna grupa:

- (a) ubistvo članova grupe;
- (b) teška povreda fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe;
- (c) namerno podvrgavanje grupe takvim životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog fizičkog uništenja;
- (d) mere usmerene ka sprečavanju radjanja u okviru grupe;
- (e) prinudno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu.⁹

U međunarodnim istraživanjima¹⁰ postoji žestoka diskusija o pitanjima iz ove definicije. Uobičajena kritika je da Konvencija o genocidu isključuje zločine protiv čovečnosti kao što je teror sovjetskog i kineskog režima ili masovna ubistva u Kambodži.¹¹ Još jedno kontroverzno pitanje bili su nuklearni napadi na Hirošimu i Nagasaki, ili bombardovanje Drezdena i Hamburga pred kraj Drugog svetskog rata. Neki ovu vrstu vojnog nasilja smatraju genocidom,¹² dok drugi i pored velikog broja ubijenih tvrde da ovi ratni poduhvati nisu učinjeni sa namerom da se uništi određena grupa.¹³

Ističe se i to da Konvenciji zbog određenih formulacija nedostaje jasnoća, naročito u vezi sa tim kada pogromi i masakri postaju genocid. Zanimljivo je da je fraza

8 Pod „genocidom“ podrazumevamo uništenje naroda ili etničke grupe. Namera je da se označi koordinirani plan različitih akcija sa ciljem uništenja suštinskih osnova života nacionalnih grupa, sa ciljem da se unište grupe kao takve. R. Lemkin, *ibid.*, p. 79.

9 „Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida“. Kancelarija visokog komisionara za ljudska prava, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/p_genoci.htm.

10 Za pregled istraživanja o genocidu videti K. Magnusson /1999/: “Holocaust and Genocide Studies: Survey of Previous Research.” *Research Agenda. The Uppsala Programme for Holocaust and Genocide Studies, Uppsala University*. Uppsala: Uppsala University, Centre for Multiethnic Research, pp. 8–54.

11 Postojala je formulacija koja je uključivala masovna ubistva na političkoj ili drugoj osnovi „svaka od navedenih *namernih* radnji počinjenih sa *namerom* da se uništi nacionalna, rasna, religijska ili politička grupa na osnovama nacionalnog ili rasnog porekla, religijskih verovanja ili političkog mišljenja njenih pripadnika“. UN su ovu formulaciju ipak odbacile. L. Kuper /1981/: *Genocide. Its Political Use in the Twentieth Century*. New Haven: Yale University Press, p. 32.

12 L. Kuper, *ibid.*; I. W. Charny/1994/: “Toward a Generic Definition of Genocide” – in: *The Conceptual and Historical Dimensions of genocide.*, (ed.) George Andreopoulos. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

13 F. R. Chalk and K. Jonassohn /1990/: *The History and Sociology of Genocide. Analyses and Case Studies*. (Ed.) F. Chalk & K. Jonassohn. New Haven: Yale University Press.; H. Fein /1993/: *Genocide. A Sociological Perspective*. London; Newbury Park; New Delhi: SAGE Publications.

„uništi ... u celini ili u delu“ koja je bila deo originalnog nacrtu isprva bila ukinuta ali se kasnije ponovo pojavila u finalnoj verziji.¹⁴

Većina autora je prihvatilo Konvenciju¹⁵ ili su se opredelili za nešto širu definiciju koja uključuje i političke i socijalne grupe.¹⁶ Drugi su otišli izvan okvira značenja pojma iz konvencije i čak definisali nenamerne ekološke efekte kao genocid.¹⁷ Prema tvrdnjama prvih, genocid je proces u kom država ili drugi učesnik svesno pokušava da uništi grupu, dok se drugi uzdržavaju od definisanja žrtava i počinilaca, te ne prave razliku između masakra i genocida iako isključuju vojno nasilje.

Prema nekim autorima, pitanje definicije manje je važno i čak sa moralnog aspekta sumnjivo,¹⁸ dok drugi ističu potrebu za preciznim pojmovnim određenjem¹⁹ jer u suprotnom postoji rizik zloupotrebe. Kao što je nekadašnji generalni sekretar *Lekara bez granica* Henri Destexhe pisao u svojoj knjizi o Ruandi, postoji preterivanje u upotrebi ovog koncepta koji na kraju teži da pojam zločina genocida poistoveti sa procesuiranjem istog. Destexhe naglašava da je ono što genocid razlikuje od ratnih zločina ciljno uništenje jednog naroda:

Genocid je zločin na potpuno drugom nivou od ostalih zločina protiv čovečnosti i podrazumeva nameru za potpunim istrebljenjem izabrane grupe. Genocid je stoga najteži i najveći zločin protiv čovečnosti²⁰.

-
- 14 Kuper između ostalog piše:
„Pretpostaviću da optužbe za genocid ne bi bile poželjne osim ukoliko postoji 'znatan' ili 'primetan' broj žrtava. Ne bih imao poteškoća sa primenom termina na pokolj sloja obrazovanih rase ili etničke grupe, što je česta pojava, pod uslovom 'primetnog' broja žrtava. U drugim slučajevima, kao na primer uništavanje sela od strane Francuza u Alžiru nakon nemira u Setifu 1945 ili pokolj pedeset francuskih talaca, Šatobrijanovih mučenika, ili uništenje sela Lidice i Ležaki kao odmazda za ubistva nemačkih zvaničnika u Drugom svetskom ratu, koristiću termin genocidni masakr“. L. Kuper, Leo /1981/: *Genocide. Its Political Use in the Twentieth Century*, p. 32.
- 15 L. Kuper 1981., *ibid.*; J. N. Porter, Jack /1982/: “What is Genocide? Notes Toward a Definition.” –in: *Genocide and Human Rights. A Global Anthology.*, (ed.) J. N. Porter. /1987/: Washington, DC: University Press of America; B. Harff and T. R. Gurr. “Genocides and Politicides Since 1945. Evidence and Anticipation.” *Internet on the Holocaust and Genocide* 13:1–7.
- 16 I. L. Horowitz /1982/: *Taking Lives. Genocide and State Power*. Third edition (augmented). New Brunswick, NJ: Transaction Books, pp. 17–18; F. R. Chalk and K. Jonassohn /1990/: *The History and Sociology of Genocide*. Tal, Uriel. 1979. “On the study of the Holocaust and Genocide.” In *Yad Vashem Studies*, vol. 13. H. Fein /1990/: “Genocide. A Sociological Perspective.” *Current Sociology* 38(1)
- 17 I. W. Charny, Israel W /1988/: Understanding the Psychology of Genocidal Destructiveness. *Genocide. A Critical Bibliographical Review*. (Ed) I. W. Charny. New York: Transaction Publishers; J. Thompson and G. A. Quets /1990/: “Genocide and Social Conflic. A Partial Theory and Comparison.” In *Research in Social Movements, Conflicts and Change.*, vol. 12, ed. Louis Kriseberg. Greenwood, CN: JAI Press.
- 18 I. W. Charny /1994/: “Toward a Generic Definition of Genocide.” - in: *The Conceptual and Historical Dimensions of Genocide.*, ed. George Andreopoulos. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- 19 H. Fein /1993/: *Genocide. A Sociological Perspective*. London; Newbury Park; New Delhi: SAGE Publications.
- 20 A. Destexhe /1995/: *Rwanda and Genocide in the Twentieth Century*. London; East Haven, Connecticut: Pluto Press; A. Destexhe /1995/: *Rwanda and Genocide in the Twentieth Century*, Pluto Press. <<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/rwanda/reports/dsetexhe.html>>.

U skladu sa ovim shvatanjem počinjena su tri zločina genocida u 20. veku: jermenska katastrofa, ubistva Jevreja i Roma od strane nacista i genocid u Ruandi 1994. Destexhe ubedljivo zagovara restriktivnu definiciju. Ako se pod genocidom podrazumeva sve od progona manjina do pojedinačnih masakara, koncept gubi svoje značenje i postaje uopštena metafora za zlo.

Razilaženja u shvatanjima su verovatno u velikoj meri rezultat nesporazuma. Kako se genocid obično opisuje kao najozbiljniji zločin protiv čovečnosti, lako je teška kršenja ljudskih prava i druge gnusne kriminalne radnje posmatrati kao genocid. Postoji tendencija naglašavanja brutalnosti učinilaca ili patnje žrtava predstavljajući događaje „gorim“ od drugih. Međutim, kao što ističe Yehuda Bauer, nemoguće je, a i besmisleno ocenjivati stepen patnje,²¹ jer to nije odlučujući kriterijum. Ovde nije od tolikog značaja nasilje *per se*, ma koliko brutalno bilo, već činjenica da je neko potpuno svesno preduzeo mere da bi sa lica zemlje uklonio čitav jedan narod, muškarce, žene, decu. Upravo činjenica da se ovo desilo u naše vreme stavlja Holokaust na tako važno mesto u evropskoj istoriji.²²

Raspravljajući o genocidu, nemoguće je izbeći pitanje brojki. Instinkt govori da je razlika između umišljajnih ubistava hiljada disidenata i miliona žrtava tokom terora velikih razmera intuitivno očigledna. Daje nam važna saznanja o karakteru režima koji koriste masovna ubistva kao politički metod. Hitler i Staljin, u tom kontekstu, pripadaju istoj kategoriji.

Da li ćemo masovna ubistva karakterisati kao genocid ili ne nije toliko pitanje brojki, već koliko veliki deo grupe je uništen. Iako je broj mrtvih približno jednak (otprilike tri miliona Poljaka i isti broj poljskih Jevreja su ubijeni u Drugom svetskom ratu), definitivno postoji razlika ukoliko je ubijeno deset ili devedeset procenata neke grupe. Neki bi naravno potrebu za kategorijom zločina kakav je genocid smatrali upitnom, ističući na primer: „Zašto se toliko baviti uništavanjem etničkih grupa? Zar nismo svi ljudska bića, zar nije ubistvo uvek ubistvo i zar nisu Staljin ili Mao gori od Hitlera?“ Tačno je da je genocid vrsta masovnog ubistva, i da je potpuno moguće izvršiti klasifikaciju masovnih ubistva prema broju žrtava. Ono što genocid čini posebnim je cilj da se čitavoj jednoj grupi ljudi ne dozvoli da postoji. Ukoliko se ovo desi, pojedinac koji pripada grupi nema nikakvu šansu da preživi, dok je teško pomisliti da bi masovno ubistvo na sličan način bilo usmereno na članove neke društvene kategorije. Ako ništa drugo, društvena i politička pripadnost se lakše sakrije ili promeni od nečijeg jezičkog, religijskog ili etničkog identiteta.

Devalvacija pojma genocida koja nastaje usled naivnog i licemernog shvatanja nasilja kao društvene pojave, zapravo znači da se ne priznaje njegovo postojanje niti moralne dileme koje postavlja. Istrebljenje određenog naroda će ostati poseban zločin čak i kada bi se ubistva odigravala na „humaniji“ način u okviru gigantskog projekta eutanazije koje sprovodi medicinsko osoblje.

21 Y. Bauer /2001/: *Rethinking the Holocaust*. New Haven; London: Yale University Press.

22 U evropskoj perspektivi Holokaust je jedinstven jer se odnosi na narod koji gotovo dve hiljade godine samim svojim postojanjem predstavlja pretnju dominantnoj religijskoj tradiciji i iz tog razloga biva žestoko proganjen, što je dostiglo svoj vrhunac kada je ovaj narod bio žrtva genocida u sekularizovanoj Evropi.

Znamo da istrebljenje evropskih Jevreja oslikava čitav spektar brutalnosti i nasilja. Učinioci su stoga krivi za veliki broj različitih zločina koji se mogu razvrstati u skladu sa zakonom i koji takođe predstavljaju masovno ubistvo. Međutim, postoji i dodatna namera za svesnim istrebljenjem Jevreja u Evropi i svakog sećanja na njihovo postojanje.

Dobar deo diskusije bio bi irelevantan ako se „zločini protiv čovečnosti“ ne bi smatrali „skoro“ genocidom,²³ a Destexhe umesto toga predlaže da se genocid posmatra kao jedan od zločina koji se može učiniti protiv čovečnosti, pored masovnog ubistva, deportacije, ozbiljnih ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava.

Postoji važno svojstvo genocida koje treba pomenuti. Zbog zahteva postojanja namere i sistematičnosti teško je videti kako je moguće goniti i osuditi za genocid bilo koga drugog osim političkih i vojnih lidera. Namera individualnih učinilaca „na terenu“ nije od većeg značaja kada je u pitanju izvršenje genocida. Odluke i namere pripadaju drugom nivou i običan vojnik teško da može biti odgovoran za birokratsku organizaciju potrebnu za izvršenje zločina. Nije sposoban ni da podstiče genocid na svoju ruku. Ako je regrut optužen za genocid a utvrdi se da njegova namera nije bila istrebljenje Jevreja u Poljskoj ili pak Muslimana u Bosni, da li je on onda nevin?

Kada razmislimo, jasno je da već postoje zločini koji se odnose na radnje vojnika pojedinaca tokom genocidnog nasilja. Možda bi se moglo govoriti o saučesništvu u genocidu, ali treba imati u vidu da se zločini počinjeni od strane učinilaca (ubistvo, silovanje, mučenje, pogubljenja po kratkom postupku), koji se mogu dogoditi i tokom genocida i u drugim okolnostima, razlikuju od odgovornosti lidera koji hladnokrvno odlučuju da je došao trenutak za istrebljenje neke etničke grupe.

Kada sumiramo, treba imati na umu da ne postoji neka posebna akcija ili metod koji se koriste prilikom ubijanja ljudi a koji bi razlikovali genocid od drugih zločina, iako nacističke fabrike smrti na bogohulan način simbolizuju industrijsko istrebljenje određenog naroda. Ni individualni masakri se ne mogu definisati kao genocid; upravo suprotno – genocid se sastoji od velikog broja pojedinačnih masakra, jer se u suprotnom teško može govoriti o „uništavanju“ naroda, bilo „u celini ili u delu“:

Još jedan problematičan aspekt je gubljenje jasne razlike između genocida i „etničkog čišćenja“. S obzirom da se često pominju zajedno („genocid i etničko čišćenje“) postoji tendencija da se smatraju sinonimima. Iako je deportacija određenog naroda ozbiljan zločin, ne bi ga trebalo poistovećivati sa genocidom. Da je to slučaj, jedan od najobimnijih činova etničkog čišćenja Evrope dvadesetog veka, deportacija etničkih Nemaca iz zemalja Istočne u Centralne Evrope po završetku Drugog svetskog rata bi se smatralo genocidom.²⁴ Mali broj ljudi bi ovo prihvatio.

23 U sudskom procesu pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, a i dalje, postoji očigledna skala. Ako neko nije optužen ili osuđen za genocid, i dalje se može tretirati kao počinilac krivičnih dela protiv čovečnosti koja se smatraju blažim zločinom. Čini se da nije mudro koristiti generični koncept za specifična dela. Jedan od razloga može biti teškoća spoznaje da je specifična priroda genocida upravo zločin protiv grupe.

24 R. M. Hayden /1996/: *Schindler's Fate: Genocide, Ethnic Cleansing and Population Transfers*. Comments by Carol s. Lilly, Susan Woodward, Paul Wallace. Reply Hayden. *Slavic Review* 55(4, Winter): 727–747.

Ako se trenutne tendencije konceptualne konfuzije nastave, više neće postojati opšti standard i pojam genocida može biti upotrebljen iz čisto političkih razloga, kao što je već učinjeno. U tom slučaju voljno bismo podlegli političkoj kulturi u kojoj je razlika između fikcije i stvarnosti vrlo nejasna.

GENOCID U BOSNI?

Oni koji su inicijalno zagovarali koncept genocida u bosanskom kontekstu bili su predstavnici sarajevske vlade i međunarodni novinari.²⁵ Mali broj pisaca je imao takav uticaj kao dobitnik Pulicerove nagrade Roy Gutman koji je, opisujući događaje u severozapadnoj Bosni u proleće i leto 1992, svesno napravio paralelu sa nacističkim režimom u ubistvima Jevreja.²⁶

Fotografije mršavih muškaraca i priče o deportacijama vozom iz Bosne bile su dovoljne da zamislimo Aušvic i moglo bi se postaviti pitanje da li je znatan deo obrazovane javnosti uopšte bio svestan šta se dešavalo tokom Holokausta. U Drugom svetskom ratu Nemci su metodički ubijali jevrejsku populaciju u mnogim delovima Evrope. Počelo je sistematskim iscrpljivanjem muškaraca, žena i dece tokom vojnih poduhvata protiv Sovjetskog Saveza. Potrebno je naglasiti da se ovo nije dešavalo u balkanskim ratovima devedesetih. Postoji *jedan* događaj tokom bosanskog rata koji je u određenoj meri sličan ubijanjima na istočnom frontu i to je Srebrenica.

Rat u Bosni bio je brutalan, ali imajući u vidu karakter vojnih operacija i stepen nasilja, ne postoje indikacije da je bilo koji učesnik imao nameru da uništi jedan narod, u smislu o kome govori Konvencija. Postoje međutim obimni dokazi, i to ne samo iz sudskih postupaka, da je cilj bio da se protera protivnik i da su ubistva korišćena kako bi se taj proces olakšao.

Štaviše, često pominjana cifra od 250 000 mrtvih je očigledno preterana, što je isticano još tokom rata.²⁷ Dve skorije istrage, jedna koju je sproveo MKTJ²⁸ i druga koju je sproveo nezavisni istraživački centar u Bosni i Hercegovini,²⁹ procenjuju da broj ubijenih iznosi okvirno 100 000. Ove žrtve pripadaju svim nacionalnim grupama u Bosni, i veliki procenat čine vojnici; u prvoj studiji 46 procenata, u drugoj 59 procenata. Konačno, dok je tokom Drugog svetskog rata na teritoriji Bosne i Hercegovine ubijeno³⁰

25 G. Kenney /1995/: The Bosnia Calculation, *The New York Times Magazine* 23 April, 42–43. [see also “The Bosnia Calculation” www.xuc.org/politics/myth/articles/042395.George_Kenney.html]

26 R. Gutman /1993/: *A Witness to Genocide. The First Inside Account of the Horrors of “Ethnic Cleansing” in Bosnia*. Shaftesbury, Dorset; Rockport, Massachusetts; Brisbane, Queensland: Elements Books Ltd; Macmillan Publishing Company, USA.

27 „Bosanski proračun.“

28 E. Tabeau & J. Bijak /2005/: War-related Deaths in the 1992–1995 Armed Conflicts in Bosnia and Herzegovina: A Critique of Previous Estimates and Recent Results, *European Journal of Population* (2005) 21:187–185.

29 Pogledati: *Istraživački i dokumentacioni centar* u Sarajevu, koji vodi Mirsad Tokača: <http://www.idc.org.ba/aboutus.html>

30 T. Dulić /2005/: *Utopias of Nation. Local Mass Killing in Bosnia and Herzegovina, 1941–1942*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Historica Upsaliensia* 218, p.317. 31 K. Magnusson /2006/: *Folkmord som metafor*, p. 85.

77 procenata Jevreja, 17 procenata Srba, 9 procenata Muslimana i 6 procenata Hrvata, u ratu 1992–1995. otprilike 2 procenta populacije izgubilo je živote.³¹ Ovo znači da su stope smrti u Bosni veoma daleko od onoga što karakteriše genocid tokom 20. veka i da bi ih trebalo porediti sa drugim slučajevima etničkih konflikata (npr. sa Libanom), ili sa onim što se trenutno događa u Iraku.

PROFESOR BASIUNI I FINALNI IZVEŠTAJ

Komisija postavljena od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 6. oktobra 1992. od velikog je značaja za kasniji pravni razvoj pitanja genocida. Njen zadatak bio je da istraži ratne zločine i teške zločine protiv čovečnosti učinjene u bivšoj Jugoslaviji od 1991. Na čelu Komisije bio je M. Šerif Basiuni, profesor na odeljenju za međunarodno pravo DePaul Univerziteta u Čikagu. Finalni izveštaj Komisije predstavljen je Savetu Evrope 24. maja 1994. i o njemu se raspravljalo 28. decembra iste godine.³² Izveštaj se sastoji od uvoda, podužeg rezimea i 12 aneksa na otprilike 3300 strana. *Finalni izveštaj* će kasnije postati krucijalna osnova za rad MKTJ-a. Predstavljao je arhivsku bazu za sudske postupke i inicijalno je odredio slučajeve koji su kasnije bili predmet suđenja.

Od jednake važnosti je bilo i Basiunijevo shvatanje koncepta genocida, koji je nesumnjivo uticao kako na sudski proces, tako i na javnost. Njegova inovacija bio je koncept „lokalnog genocida“.

Na saslušanju u američkom Kongresu diskutovalo se da li se ono što se dogodilo u Bosni može smatrati genocidom ili ne. Basiuni ističe da je osnova Finalnog izveštaja u tome da ne postoji sumnja da su u Bosni učinjeni zločini protiv čovečnosti, ali da je situacija nešto drugačija kada je u pitanju genocid, te da je pitanje definicije od velike važnosti.³³ Ukoliko se konvencija Ujedinjenih nacija koristi kao standard, teško je dešavanja u Bosni označiti kao genocid, ali ukoliko se zauzme „progresivni“ stav, tj. da se genocid može izvršiti na lokalnom nivou, situacija može biti različita:

Pitanje genocida je komplikovano zbog nacrtu konvencije u pogledu toga da se zahteva postojanje posebne namere u načinu na koji se sprovodi, kao i da li se konvencija tumači tako da se odnosi na čitavu grupu ili ne.

Mi smo u okviru Komisije prihvatili progresivni stav i rekli da genocid ne bi trebalo tumačiti u svetlu čitave grupe kao što je učinjeno nakon Holokausta jer je to obrazac koji su prihvatili nacisti, već ga treba posmatrati u jednom posebnom kontekstu. Ako biste uzeli, na primer, Prijedor, gde je 56000 Bosanaca nestalo a veliki broj njih je ubijen, i to naročito pripadnika intelektualne elite i lidera – ako biste posmatrali takav kontekst, tj. primer Prijedora, onda biste došli do namere za uništenjem u celini ili delu određene grupe u okviru tog konteksta.³⁴

31 K. Magnusson, *ibid.*

32 Finalni izveštaj Komisije eksperata Ujedinjenih nacija ustanovljene u skladu sa rezolucijom 780 Saveta Evrope (1992). http://www.ess.uwe.ac.uk/comexpert/REPORT_TOC.HTM

33 U Finalnom izveštaju se navodi da će suđenja u Hagu verovatno pokazati da se dogodio genocid.

34 Ch. M. Bassiouni /1995/: *Genocide in Bosnia-Herzegovina*.

Pored čudnih napomena u pogledu Holokausta, može se tvrditi da Basiunijeva ideja „lokalnog genocida“ počiva na (pogrešnoj) pretpostavci da je njegovo viđenje situacije u Prijedoru tačno.³⁵ Štaviše, kasnije opovrgava sopstvene argumente tvrdeći da je svrha etničkog čišćenja (!) da se stvore komunikacijske veze između srpskih teritorija u Bosni i Hrvatskoj, i u Bosni i Srbiji:

Iz čitave ove dokumentacije videćete generalnu strukturu koja je vrlo metodična i vrlo detaljna. Politika etničkog čišćenja imala je kako stratešku, tako i političku logiku i sprovedena je uz dosledan obrazac. Ideja je bila da se jednostavno uspostavi zona uz Drinu i Savu koja bi napravila susedske teritorije nastanjene Srbima u Bosni, Srbiji, Crnoj Gori i Hrvatskoj, koje bi olakšale kontakte među ovim grupama.³⁶

Basiuni takođe izdvaja da su neredovne jedinice odgovorne za većinu grozних zločina. Bile su slobodne u sprovođenju svojih dela jer je nastao „kolaps u zapovedništvu i kontroli“. Ipak, ističe on, postojao je sistematski i „planirani haos“ koji se konstantno ponavljao. Međutim, ono za šta se Basiuni zapravo zalaže nije genocid već etničko čišćenje:

Taktika je bila vrlo jednostavna i prilično uprošćena. Trebalo je samo sprovesti samo onu vrstu nasilja koja bi ljude naterala da odu, nakon što su mnogi mučeni i ubijeni, strahujući da se isto može dogoditi i njima.³⁷

Videćemo kasnije da će se ove nesuglasice zajedno sa ostalim Basiunijevim sumnjivim zaključcima ponovo pojaviti u dokumentima MKTJ-a.

HAŠKI TRIBUNAL I PITANJE GENOCIDA

Očekivalo se da će Haški tribunal pokazati visok stepen integriteta i intelektualne preciznosti. Nažalost, nije u potpunosti dorastao zadatku. Čini se da su tužioci bili pod uticajem političkih i medijskih prilika, što više ili manje eksplicitno izjednačuje ono što se desilo na Balkanu sa zločinima u Drugom svetskom ratu. Shodno tome, slika pažljivo planiranog i dobro organizovanog genocida postoji u očima javnosti, dok se u isto vreme sudi, sa izuzetkom slučaja Srebrenice, za događaje u kojima je ubijen relativno mali broj ljudi.

Za potrebe sudskog postupka bilo bi racionalnije uzdržati se od generalne interpretacije onoga što se dogodilo na političkom planu pogotovo što je naše znanje o tome još uvek prilično nepotpuno. U tom kontekstu bi bilo prirodno tretirati pojedinačne

35 Svako ko čita Finalni izveštaj će nesumnjivo poverovati da je većina pomenutih 56000 „mrtvih ili nestalih“ zapravo ubijena. Međutim, to nije slučaj i predstavlja još jedan primer uloge koju imaju glasine i neproverene izjave u ratnom stanju. To ističe i slabosti Finalnog izveštaja u pogledu izvora. Iako je opšte verovanje da je u Prijedoru ubijeno između 30–35000 hiljada bosanskih muslimana, danas se procenjuje da je broj umrlih i nestalih oko 3000 ljudi od ukupno 112000 stanovnika iz 1991. godine. K. Magnusson, *op. cit.* pp. 81–82.

36 Ch. M. Bassiouni, *op. cit.*

37 Ch. M. Bassiouni, *ibid.*

slučajeve teških povreda ljudskih prava bez predrasuda kako bi se saznalo šta se zapravo dogodilo. Umesto toga, kroz pretpostavljenu analogiju sa nacističkim genocidom, stvorila se slika, naročito na prostoru Balkana, da su određene grupe uvek žrtve a druge uvek učinioci i da se ono što je učinjeno u samoodbrani nikada ne može smatrati ratnim zločinom. Krajnji rezultat je da nijedna grupa ne priznaje legitimitet suda i suđenja očigledno neće rezultirati očekivanim pomirenjem.

Lako je složiti se da sa stavovima eminentnih istoričara Balkana, Stephena Burga i Paula Shoupa da sud nije uspeo da raspravi koji to kriterijumi moraju biti zadovoljeni da bi se moglo govoriti o genocidu i kako se ovaj zločin razlikuje od masakra ili ratnih zločina. Iako Burg i Shoup imaju različita mišljenja o ratu u Bosni, i jedan i drugi bi voleli da se ovo veoma važno pitanje mnogo potpunije i principijelno raspravi:

Koji god argument želeli da zastupamo, ozbiljnost optužbi za genocid zahteva preciznu optužbu i precizne dokaze. Sve do sada, iako je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju u Hagu optužio srpske lidere za genocid, nije identifikovao razliku između radnje genocida i zločina protiv čovečnosti u svojim optužnicama. Niti je uspeo da se nosi sa problemom razgraničenja i namere. Upravo u tom aspektu je Haški tribunal mogao u velikoj meri doprineti razumevanju ovog problema. Insistiranjem da tužioci i njihovi ekspertske svedoci definišu granicu i izvedu dokaze o nameri – izvodeći pritom sud o njihovoj validnosti – Tribunal može izgraditi osnovu za odlučivanje o tome zašto se neki zločini moraju smatrati genocidom, dok drugi ne bi trebalo. Sudije Tribunala bi na taj način mogle da stvore jaku osnovu za proces utvrđivanja da li se genocid u Bosni dogodio ili ne.³⁸

Ispostavilo se da su tumačenja Tribunala često prilično bukvalna a istovremeno neobično sofisticirana, naročito kada se postavi pitanje razumevanja ključne formulacije „uništiti grupu... u celini ili delu“. Tužioci su se ovde fokusirali na koncept „dela“ umesto „uništenja“ što je teško objašnjivo. Postoji vidljiva opasnost da će se situacija okarakterisati kao genocid ukoliko je učinilac „ubio članove grupe samo zbog toga što su bili članovi ove grupe“ bez obzira na stepen, sistematiku ili nameru.³⁹ U slučajevima kao što je ovaj iz Bosne i Hercegovine ono o čemu se ranije govorilo kao o građanskom ratu ili etničkom konfliktu se sada manje ili više mehanički klasifikuje kao genocid. U međuvremenu se zaboravlja da ubistva evropskih Jevreja nisu bila deo etničkog konflikta.

SLUČAJ KRSTIĆ

Za sada, jedina osoba koju je Haški tribunal osudio za genocid (saučesništvo u genocidu) je srpski general Radislav Krstić.⁴⁰ Pred kraj događanja u Srebrenici, snage pod njegovom komandom su učestvovala u pogubljenju bošnjačkih vojnika i muških civila između 14. i 17. jula 1995.

38 St. L. Burg, P. S. Shoup /1999/: *The War in Bosnia-Herzegovina*, p. 185.

39 Za inovativni model genocida, korišćenjem ovih metoda, pogledati T. Dulić, *op. cit.*

40 Sudija Almiro Rodrigues, Predsedavajući, Sudija Fouad Riad i Sudija Patricia Wald. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilaštvo protiv Radislava Krstića“ MKTJ <<http://www.un.org/icty/krstic/TrialC1/judgement/index.htm>>

Presuda je zanimljiva kako u pogledu načina razmišljanja o pitanju krivice tako i u njoj iznetom stavu na koji način je potrebno tumačiti osnovne aspekte Konvencije o genocidu. Sud, na primer, zaključuje da general Krstić nije planirao ubistva u Srebrenici niti je on sam učestvovao u masakrima, niti je bio odgovoran za ono što se dogodilo u ranijim fazama.⁴¹ Štaviše, sud navodi da inicijalno nije postojala namera za ubijanjem svih muškaraca sposobnih da nose oružje kao ni za deportacijom bošnjačke populacije. Navodi se i to da su neke žrtve ubijene u borbi, iako ne postoje nikakvi podaci o brojkama. Ukupan broj žrtava nije bio potvrđen, ali isti prema stanovištu suda iznosu negde između 7000 i 8000 ljudi.

Međutim, u nekom trenutku neko – nejasno je ko – doneo je odluku da se ubiju svi muškarci u Srebrenici. Iako general Krstić nije učestvovao u donošenju ove odluke, bio je odgovoran za ponašanje svojih jedinica kao komandant i trebalo je da bude svestan onoga što se desilo i kakve će to posledice imati na bošnjačku populaciju u Srebrenici.

Najinteresantnije je na koji način je sud tumačio definiciju genocida i kako bi koncept trebalo primeniti u postupku. Prvo se pojašnjava da bosanski muslimani čine nacionalnu grupu u smislu konvencije i ističe se da su oni priznati kao narod Ustavom iz 1963 (što nije tačno).⁴² Drugo, Srbi su ih nesumnjivo posmatrali kao nacionalnu grupu.

S obzirom da haški tužioci nisu ostali pri stavu da rat u Bosni predstavlja genocid, najvažnije pitanje bilo je značenje konstrukcije „u celini ili u delu“. Pitanje je bespotrebno zakomplikovano činjenicom da je tužilac u svom poimanju zločina u suštini tvrdio da se muslimani u Srebrenici mogu smatrati posebnom bošnjačkom podgrupom na koju bi se mogao primeniti koncept grupe iz Konvencije. Populacija je u optužnici alternativno označena kao „bosanska muslimanska populacija Srebrenice“, „bosanski muslimani Srebrenice“ ili „bosanski muslimani istočne Bosne“ i ističe se da se svojom patrijarhalnom kulturom razlikuju od ostalih muslimana u Bosni, stvarajući time odvojenu (nacionalnu, etničku, religijsku?) grupu. Odbrana sa druge strane tvrdi da je jedino razumno tumačenje da muslimane u Srebrenici treba posmatrati kao deo muslimanske populacije u Bosni.⁴³

41 Dodatno, dokazi koje je veće predstavilo nisu podržali zaključak da je general Krstić ikada predvideo da će izabrani metod za uklanjanje bosanskih muslimana iz enklava biti sistematsko pogubljenje dela civilne populacije. Štaviše, general Krstić deluje kao uzdržan i ozbiljan oficir koji teško da je ikada podstrekavao na planove kao što je onaj osmišljen za masovno pogubljenje bosanskih muslimana nakon preuzimanja Srebrenice u julu 1995. Prilično je neizvesno da bi se general Krstić nakon što je ostavljen sa sopstvenim sredstvima i snagama, uopšte mogao povezati sa takvim planom (iz presude)

42 Bosanski muslimani dobili su status (državnog) naroda 1974. Ustavom Jugoslavije i Ustavom Bosne i Hercegovine (ne 1963), ali su zapravo posmatrani, pod imenom Muslimani, kao južnoslovenski narod na istom nivou kao i Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci i Crnogorci, nakon sastanka sa Centralnim komitetom Saveza komunista Bosne i Hercegovine u februaru 1968, na kom je odlučeno da će bosanski muslimani predstavljati posebnu naciju. Njihov novi status potvrđen je popisom iz 1971. na kom su sa epitetom naroda bili u mogućnosti da se izjasne kao *Muslimani*. A. Purivatra, M. Hadžijahić /1990/: *ABC Muslimana*. Muslimanska biblioteka. Sarajevo: Bosna, p. 41.

43 S obzirom da optužnica u ovom slučaju definiše ciljanu grupu kao bosanske muslimane, tužilaštvo je čini se koristilo alternativnu definiciju u svojim izveštajima pre suđenja tvrdeći da je postojala namera se „populacija bosanskih muslimana u Srebrenici“ ukloni putem masovnih ubistava i deportacije.

Stav suda nije nažalost sasvim jasan. Dok sud smatra muslimane iz Srebrenice delom bošnjačke populacije u Bosni, kada raspravlja o posledicama pogubljenja, stoji na stavu da su muslimani iz Srebrenice kao grupa pripadali karakterističnoj patrijarhalnoj kulturi gde je smrt muškaraca mogla imati ozbiljnije posledice nego inače.⁴⁴

Nezadovoljavajuće je da sud ostaje prilično nejasan dok se u presudi poziva na tekst konvencije i pominje važna pitanja principa, kao što su razlikovanje genocida i progona. Konkretno, veoma iznenađuje da sud ne pominje uništenje dela *grupe* bosanskih muslimana, već govori o uništenju *društva* bosanskih muslimana u Srebrenici.⁴⁵ Ne koristeći, dakle, terminologiju konvencije, sud izbegava svaku raspravu na temu da li se broj mrtvih može smatrati značajnim delom populacije. Sud takođe zanemaruje činjenicu da srpske jedinice nisu ubijale žene i decu, što može biti argument protiv genocida.⁴⁶ Pre svega, međutim, presuda predstavlja vrlo sumnjivo odstupanje od teksta i značenja konvencije.

Rasprava na temu pripadnosti grupi problematična je i u smislu da sam sud navodi da su žitelji Srebrenice u to vreme uglavnom bile izbeglice sa drugih punktova.⁴⁷ Drugim rečima, ova grupa se razlikuje od one koja je na primer u popisu iz 1991. definisana kao stanovništvo Srebrenice. Dalje, među ubijenima su bili i pripadnici redovne bosanske vojske. Ovo zapravo znači da je nemoguće povezati broj mrtvih sa brojkama koje se odnose na tadašnje stanovništvo Srebrenice. Iz tog razloga bilo bi prirodno definisati žrtve (grupu) kao članove bošnjačkog naroda ili eventualno muslimane istočne Bosne. Da je ovako urađeno, procenat žrtava bi izuzetno otežao ispunjavanje zahteva da je etnička grupa uništena „u celini ili u delu“. Sud nije dokazao da je svrha bila uništenje bošnjačkog naroda kao takvog, čak ni u Srebrenici, već se umesto toga fokusira na njegov nestanak sa geografskog područja. Zapravo, čitav

U svom finalnom izveštaju pre suđenja, tužilaštvo je definisalo grupu kao bosanske muslimane Srebrenice, dok ih je u završnoj reči označilo kao bosanske muslimane istočne Bosne. Odbrana je u svom finalnom izveštaju pre suđenja tvrdila da bosanski muslimani Srebrenice ne čine posebnu nacionalnu, etničku, rasnu ni religijsku grupu. Posebno su tvrdili da se „ne može stvoriti veštačka ‘grupa’ ograničavajući njen obim na geografsko područje“. Prema stavu odbrane, bosanski muslimani čine jedinu grupu koja se uklapa u definiciju grupe koju konvencija štiti. (iz presude)

- 44 Sve i da uzmemo da su sistematski masakrirani samo muškarci zreli za vojsku, značajan broj ovih masakara se desio u vreme kada je nasilni transfer ostatka bosanskih muslimana već u velikoj meri bio u toku. Snage bosanskih Srba nisu mogle da ne znaju da bi u vreme kada su odlučili da ubiju sve muškarce ovo selektivno uništenje grupe imalo dugotrajne posledice na čitavu grupu. Njihove smrti sprečile su sve aktivne pokušaje bosanskih muslimana da ponovo zauzmu teritoriju. Snage bosanskih Srba su čak bile svesne katastrofalnih posledica koje bi nestanak dve ili tri generacije muškaraca imao na preživljavanje tradicionalno patrijarhalnog društva, posledice koje je Veće prethodno detaljno opisalo. (iz presude).
- 45 Sudsko veće iz dokaza zaključuje da je Vojska Republike Srpske htela da eliminiše bosanske muslimane Srebrenice kao zajednicu... Bosanski muslimani Srebrenice zreli za vojsku zaista predstavljaju suštinski deo grupe bosanskih muslimana jer bi ubistvo ovih ljudi neizbežno i suštinski rezultiralo uništavanjem čitave zajednice bosanskih muslimana u Srebrenici ... I zaista, fizičko uništenje može za cilj imati samo deo geografski ograničenog područja neke veće grupe jer učinioci genocida posmatraju nameravano uništenje kao dovoljno za uništenje grupe kao posebnog entiteta u spornom geografskom području. (presuda)
- 46 St. L. Burg, P. S. Shoup, *op. cit.* p. 183.
- 47 Zaista, veći deo bosanskih muslimana koji je živio u Srebrenici u vreme napada nije bio rodnom iz Srebrenice već iz čitave centralne Podrinjske regije. (presuda)

zaključak je zasnovan na analizi vojnih operacija uključujući tu i kršenje ljudskih prava od strane Bošnjaka u Srebrenici i njenoj okolini, kao i analizi strateških ciljeva protivnika. Drugim rečima, ovaj pristup bi doveo do kazne za deportaciju i teške ratne zločine, ali ne i za genocid.

SLUČAJ SIKIRICA

Još jedno važno suđenje bilo je suđenje Dušku Sikirici, zaduženog za logor u Keratermu koji je između ostalog optužen i za genocid. Sud je smatrao da je bilo potrebno razjasniti nameru kako bi se utvrdilo da li se radi o genocidu, što je neophodan preduslov za razlikovanje genocida i drugih zločina koji pripadaju istoj grupi, tj. zločina protiv čovečnosti.⁴⁸

U ovom slučaju morala je postojati namera za uništenje, u celini ili u delu, bosanskih muslimana ili grupe bosanskih Hrvata u gradu Prijedoru. Drugo, mora se utvrditi da je namera bila uništenje grupe kao takve. Sudije primećuju da grupa eksperata Ujedinjenih nacija za genocid definiše pojam „u delu“ kao „razumno značajan broj, u odnosu na čitavu grupu kao celinu, ili značajni deo grupe, kao što je njeno rukovodstvo“. Sud tvrdi da pre treba koristiti formulaciju „razumno znatan“ nego „razumno značajan“ kada se govori o brojevima. Ukoliko bi se utvrdilo da je ovaj kriterijum neprimenjiv, moglo bi doći do osude za genocid ako je „značajan deo“ grupe, na primer njeno rukovodstvo ubijeno.

Sud kritikuje tužilaštvo što zarobljenike u Keratermu smatra grupom. Ne može se porediti broj ubijenih zatvorenika sa ukupnim brojem zatvorenika. Poređenje treba da obuhvati samo ono što konvencija smatra grupom, konkretno Bošnjake u Bosni i Hercegovini – ili ako se, kao što je sud učinio, prihvati ideja lokalnog genocida – bošnjačko stanovništvo u Prijedoru.

Sud zaključuje da je u ovom slučaju broj žrtava jednak broju zarobljenika u Keratermu, dakle otprilike 1000–4000 ljudi. Oni čine 2 do 2,8 procenata muslimanske populacije u Prijedoru i „teško da se mogu kvalifikovati kao ‘razumno znatan’ deo grupe bosanskih muslimana u Prijedoru“. Zapravo, broj žrtava je „zanemarljiv“. Zaključuje se „da ovo nije slučaj u kome se može zaključiti da je postojala namera za uništenjem znatnog broja bosanskih muslimana ili bosanskih Hrvata“.

Sud dalje navodi da nisu dostavljeni dokazi koji govore u prilog tvrdnje tužilaštva da je namera Sikirice bila da ubije muslimansko rukovodstvo u Prijedoru:

Pored prethodno dostavljenog, veoma malo dokaza je predloženo o rukovodećem statusu onih koji su zadržani u Keratermu. Postoje dokazi da su među njima bili vozači taksija, školski nastavnici, pravnici, piloti, mesari i kafedžije. Međutim, ne postoje posebni dokazi koji bi ih identifikovali kao vođe te zajednice. U stvari,

48 Sudija Patrick Robinson, Predsedavajući, sudija Richard May i sudija Mohamed Fassi Fihri. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilaštvo protiv Duška Sikirice, Damira Došena, Dragana Kolundžije.“ MKTJ. <http://www.un.org/icty/sikirica/judgement/index_2.htm>. Svi citati u nastavku su iz ovog teksta.

ne postoje dokazi da su oni bili ljudi od bilo kakvog posebnog značaja za svoju zajednicu, osim da su neki od njih bili zreli za vojsku i mogli su biti pozvani u vojnu službu.

Sud takođe odbija navode optužbe da su oni koji su oružjem branili Prijedor služili kao uzor svojim zemljacima i da bi se zbog toga mogli definisati kao vođe. Ovakav argument bi obesmislio definiciju rukovodstva:

Veće je odbacilo predloge da bi svi oni bosanski muslimani, bilo iz okoline Brda ili drugih krajeva, koji su bili aktivni u otporu prilikom zauzimanja njihovih sela, trebalo smatrati vođama. Prihvatanje ovakvih predloga bi učinilo definiciju rukovodstva toliko elastičnom da bi postala besmislena.

Važno je i šta je sud rekao o generalnoj situaciji u Prijedoru, i u kom stepenu je stanovništvo bilo predmet sistematskog nasilja. Sudije primećuju da ništa ne podržava utisak da su Srbi ciljali određenu kategoriju, ili da su žrtve progona bile vitalne za kontinuirano postojanje grupe:

Postoji malo dokaza da je ciljano na naročite pojedince u prijedorskoj regiji, osim onih koji su dovedeni i smešteni u Keraterm.

Posmatrajući situaciju van logora Keraterm, ne postoje dokazi koji bi pokazali da bi nestanak onih na koje su ciljali bosanski Srbi doveo do značajnog uticaja na preživljavanje stanovništva u Prijedoru kome su pripadali po osnovu rukovodećeg statusa ili iz bilo kog drugog razloga.

U skladu sa prethodno iznetim, Veće ne smatra da postoji dovoljna dokazna osnova za izvršavanje namere za uništenje značajnog dela populacije bosanskih muslimana ili bosanskih Hrvata, kao što je njihovo rukovodstvo, bilo unutar ili van logora Keraterm.

Zapravo, sud je mišljenja da tužilac nije dokazao niti da je ubijen znatan deo muslimanskog stanovništva u Prijedoru niti da su ubijene njihove vođe. Ovo je samo po sebi dovoljno za odbijanje optužnice za genocid, ali sud takođe raspravlja pitanje značenja fraze „nacionalna, etnička, rasna ili religijska grupa kao takva“. Naglašava da su žrtve genocida izabrane ne zbog svog individualnog identiteta, već zato što su članovi grupe koja je kao takva predmet krivičnih radnji. Sudije ističu da je odlučujuća razlika između genocida i progona etničkih grupa:

Naročito treba istaći da je psihološki element zločina genocida ono što ga razlikuje od drugih zločina koji obuhvataju radnje slične onima koje čine genocid. To predstavlja značenje fraze „kao takve“ iz uvida. Dok su žrtve većine zločina pojedinci, konačna žrtva kod genocida je grupa, iako njeno uništenje po pravilu zahteva vršenje zločina prema njenim članovima, tj. prema pojedincima koji pripadaju grupi. To je ono što razlikuje genocid od progona kao zločina protiv čovečnosti ... u slučaju progona, učinilac vrši zločine nad pojedincima na političkoj, rasnoj ili religijskoj osnovi. Ovo je faktor koji uspostavlja jasnu razliku između genocida i većine slučajeva etničkog čišćenja.

Dalje se navodi da ne postoji razlika između slučajeva etničkog čišćenja koji su već u proceduri pred sudom i slučaja Sikirice.⁴⁹ Štaviše, ne postoje dokazi o tome da je namera progona u Prijedoru bila uništenje grupe kao takve:

Dok opšta priroda počinjenih zverstava može predstavljati dokaz o planiranom progону, Veće nalazi da u okolnostima ovog slučaja to nije dovoljno za postojanje specifične namere koja se zahteva kod genocida.

Nije veliki ni broj mrtvih unutar i izvan logora, u odnosu na broj stanovnika, niti je stepen sistematičnosti takav da se može govoriti o genocidu:

Što se tiče stepena stvarnog ili pokušanog uništenja ... samo je mali procenat u okviru grupa bosanskih muslimana ili bosanskih Hrvata koji su bili žrtve o kojima govori Član 4(2)(a), (b) i (c) Statuta. Veće nije uspjelo da iz ovih dokaza izvede zaključak o nameri za napadom na znatan broj bosanskih muslimana ili bosanskih Hrvata.

Dokazi ne podržavaju zaključak da je uopšte postojao neki poseban sistem odlaganja leševa. I zaista, osim masakra u Sobi broj 3, ubistva su čini se bila sporadična. Masakr iz Sobe broj 3 u kome je ubijeno 120 ljudi ne ukazuje, sam po sebi, da je postojao naročit sistem ubijanja.

Konačno, sud zaključuje da ništa ne pokazuje da su ovi događaji bili posledica ideološke ili političke kampanje sa ciljem podsticanja genocida:

Dok je Tužilaštvo navelo dokaze koji bi mogli da nagoveste da je opšta politička doktrina vlasti bosanskih Srba podstakla kampanju progona nesrpskog stanovništva u Prijedoru, ne postoje dokazi da je ova doktrina korišćena u svrhu promocije genocida.

Presuda je od velikog principijelnog značaja i predstavlja svedočanstvo o onome što se dešavalo u Prijedoru u proleće i leto 1992. godine. Sud je mnogo detaljnije i preglednije nego što je to činio u slučaju Krstić raspravljao kako treba tumačiti pojam genocida u pravnom značenju. U tom smislu, pokušao je da odgovori na pitanje koje su postavili Burg i Shoup. Sa druge strane se ni ne bavi pitanjem iznetim ranije, a to je u kom stepenu se pojedincu koji ne pripada najvišim telima nadležnim za donošenje odluka uopšte može suditi za genocid.

Što se tiče događaja u Prijedoru iz 1992. godine, jasno je da se stav suda drastično razlikuje od Finalnog izveštaja Ujedinjenih nacija, kao i od vladajućeg shvatanja koje

49 Praktično je svaki slučaj procesuiran pred Tribunalom u sebi sadržao elemente etničkog čišćenja, u kojima su pojedine grupe trpele razne vrste zlostavljanja i mučenja, uključujući ubistva i zatvaranja. Međutim, treba pomenuti da Tužilaštvo nije tvrdilo da postoji genocid ni u jednom drugom slučaju zatvaranja ljudi u logore u Prijedoru (čime se ovaj slučaj bavi) ... Veće nije uvidelo razliku između ovog slučaja i drugih postupaka za etničko čišćenje u okolini Prijedora. (presuda)

iznose strani mediji. Ne radi se o tome da sudije usled nedostatka dokaza nisu bile u mogućnosti da osude nekog pojedinca, radi se o tome da su sudije zaključile da u Prijedoru uopšte nije počinjen genocid. Očekivali bismo da će obrazloženje suda imati značajne posledice po opšte shvatanje rata, jer se ono što se dogodilo u Prijedoru smatra najgorim primerom nasilja posle Srebrenice.

PRIJEDOR I SREBRENICA

U dva postupka u kojim je genocid bio deo optužnice, Tribunal je došao do potpuno različitih zaključaka.⁵⁰ Ovo nije neuobičajeno u sudskoj praksi jer uvek postoje različita tumačenja pozitivnog prava. Međutim, u ovom slučaju ne postoji viša instanca u nekom uobičajenom smislu i zabrinjavajuće je što sud rezonuje prilično raznoliko o fundamentalnim principima. Treba napomenuti i da je Presuda Sikirici klasa za sebe, u pogledu stilskog kvaliteta i logičke uverljivosti. Iako prilično sumarno, sud je ipak raspravljao o povezanosti argumenata strana u postupku sa zakonima i drugim spisima. Ovo se ipak nije desilo u slučaju Krstić gde se sumnjiva argumentacija tužilaštva ne komentariše, iako ona ide i protiv rezonovanja samog suda. Razlog ovome je možda klasičan nedostatak jasnoće pri korišćenju pojmova, gde se i pored citiranja relevantnih dokumenata argumenti koriste suprotno njihovom značenju. Ovde se razmatraju samo dva takva pitanja – značenje fraze „grupe kao takve“ i tumačenje kvalifikacije „u delu“.

Kada se raspravlja o ovom potonjem pitanju u presude Krstiću, sud zapravo koristi postupak u dva koraka. Prvo je sud odlučio da se „u delu“ tumači tako da uništavanje stanovništva jednog grada ispunjava ovaj kriterijum. Nakon ovoga sud opet polazi ispočetka, postavljajući pitanje koji uslovi moraju biti ispunjeni da bi se zadovoljio kriterijum „u delu“ *u okviru* takve podgrupe. Ovde sud, bez ikakve zamerke prati rezonovanje tužioca:⁵¹

Zaista, fizičko uništenje može imati za predmet samo deo geografski ograničenog dela veće grupe jer učinioci genocida smatraju nameravano uništenje kao dovoljno za uništenje grupe kao posebnog entiteta na geografskom području o kome je reč. (Presuda)

50 Optužnica za genocid protiv Sikirice i Jelišića je odbačena (Sudija Patrick Robinson, Predsedavajući, Sudija Richard May i Sudija Mohamed Fassi Fihri. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilaštvo protiv Duška Sikirice, Damira Došena, Dragana Kolundžije.“ MKTJ. <http://www.un.org/icty/sikirica/judgement/index_2.htm>. Sudija Claude Jorda, Predsedavajući, Sudija Fouad Riad i Sudija Almiro Rodrigues. 1999. „Presuda pretresnog veća: Tužilaštvo protiv Gorana Jelišića.“ MKTJ. <<http://www.un.org/icty/brcko/trialc1/judgement/index.htm>>.), ali potvrđena u slučaju Krstića – Sudija Almiro Rodrigues, Predsedavajući, Sudija Fouad Riad i Sudija Patricia Wald. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilac v. Radislav Krstić Judgement.“ MKTJ <<http://www.un.org/icty/krstic/TrialC1/judgement/index.htm>>

51 Sudija Almiro Rodrigues, Predsedavajući, Sudija Fouad Riad i Sudija Patricia Wald. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilac v. Radislav Krstić Judgement.“ MKTJ <<http://www.un.org/icty/krstic/TrialC1/judgement/index.htm>>

Namera za uništenje velikog broja ljudi zbog njihove pripadnosti posebnoj grupi predstavlja genocid iako ove osobe čine samo mali deo grupe u okviru države, regiona ili zajednice.

Iako konvencija ne precizira značenje pojma „u delu“, ovo izgleda kao previše prefinjen argument koji teži da ukine razliku između genocida i drugih zločina protiv čovečnosti. Ovome treba dodati i već pomenuto činjenicu da se značenje pojma „uništenje“ (ubijanje) menja prilikom predstavljanja deportacije sa određenog područja. Ništa slično ovome ne može se naći u postupku protiv Sikirice.

I drugi zaključak je jednako važan. Sudije se izražavaju prilično dvosmisleno i pokazuju neočekivano nizak stepen pravničke svesti i znanja kada raspravljaju o zločinima progona i genocida:

Namera za uništenje grupe kao takve, u celini ili u delu, pretpostavlja da su žrtve izabrane zbog njihove pripadnosti grupi čije se uništenje planira.

Kako zločini progona i genocida nemaju zajedničku distinktivnu karakteristiku, nije moguće kumulativno osuditi i za jedan i za drugi zločin.⁵²

Da bi se određena situacija smatrala genocidom, nije dovoljno reći da su ljudi ubijeni zbog njihove pripadnosti određenoj grupi. Da je ovo slučaj svaki građanski rat bi predstavljao genocid. Štaviše, ako bismo sudije bukvalno shvatili, oni tvrde da ne postoji razlika između genocida i etničkog čišćenja („progon“). Nasuprot tome, presuda Sikirici ova pitanja naširoko razmatra i sudije se trude da objasne krucijalnu razliku između različitih vrsta zločina protiv čovečnosti. Naglašava se da zločin genocida mora biti usmeren protiv grupe kao takve, ne protiv pojedinaca članova grupe. Ovo znači da postoji važna kvalitativna razlika između progona na etničkoj osnovi usmerenog protiv pojedinaca sa jedne strane i genocida gde je namera usmerena na uništenje etničke grupe sa druge strane:

Iako i jedan i drugi imaju diskriminatorne karakteristike, od kojih su neke zajedničke za oba zločina, u slučaju progona počinilac čini zločin protiv pojedinca na političkoj, rasnoj ili religijskoj osnovi. To je faktor koji pravi granicu između genocida i većine slučajeva etničkog čišćenja.⁵³

Fascinantno je da su argumenti korišćeni u postupku protiv Krstića potpuno kontradiktorni razlici između progona i genocida napravljenoj u postupku protiv Sikirice. Stoga je opravdano pitanje – šta bi se desilo da su sudije sa suđenja Sikirici presuđivale Krstiću i obrnuto, da su sudije sa suđenja Krstiću presuđivale Sikirici?

52 Sudija Almiro Rodrigues, Predsedavajući, Sudija Fouad Riad i Sudija Patricia Wald. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilac v. Radislav Krstić Judgement.“ MKTJ <<http://www.un.org/icty/krstic/TrialC1/judgement/index.htm>>

53 Sudija Patrick Robinson, Predsedavajući, Sudija Richard May i Sudija Mohamed Fassi Fihri. 2001. „Presuda pretresnog veća: Tužilaštvo protiv Duška Sikirice, Damira Došena, Dragana Kolundžije.“ MKTJ. <http://www.un.org/icty/sikirica/judgement/index_2.htm>.

Žalbeno veće Tribunala je 19. aprila 2004. godine osudilo Krstića za saučesništvo u genocidu. Čitajući obrazloženje dolazimo do zaključka da je praćena prvostepena presuda u pogledu definisanja genocida i ciljane grupe. Prigovori odbrane su prilično sumarno odbačeni. Istovremeno, sud podriva sopstvenu argumentaciju naglašavajući vojno-taktičku pozadinu događaja.⁵⁴

Na ovaj način je Haški tribunal odlučio da zaista postoji genocid ako je *deo dela etničke grupe* ubijen. Ovo predstavlja uproščavanje pojma genocida i možemo očekivati nebrojeno mnogo slučajeva na ovu temu u postojećim i budućim sukobima. Razumno je pitanje u kom smislu postoje zajednička svojstva genocida u Srebrenici, genocida u Ruandi i Holokausta?

Teško je doći do bilo kog drugog zaključka osim da sud nije ispunio svoj cilj i da je bacio senku na svoj integritet. Kao jedan od mnogih čudnih postupaka u Hagu pojavljuje se i slučaj Biljane Plavšić, bivše predsednice Republike Srpske. Kako je moguće optužiti nekoga za genocid i onda povući optužbu jer je taj neko priznao lakši zločin? Valjda bi za ločin ovakvih razmera, ako je optužba ozbiljna, trebalo voditi postupak pred sudom.

ZAKLJUČAK

Sa presudama MKTJ i Međunarodnog suda pravde našli smo se u prilično zbunjujućoj situaciji da je ključni pojam međunarodnog prava korišćen suprotno zdravom razumu i nameri konvencije uz koju bi se trebao primeniti. Ovo znači da jedan zaseban događaj ima isti status kao i svako od pojedinačnih ubistava koje zbirno predstavljaju Holokaust. Potpuno je jasno da nema nikakve koristi od menjanja značenja pojma genocida. Upravo suprotno, sprečava nas da razumemo njegovu pravu prirodu.

Teško je odupreti se osećaju da je do ove zabune došlo usled specifične političke klime koja je vladala za vreme rata u Bosni i na Kosovu. Ono što propagandu SAD-a i delom Velike Britanije čini naročito uvredljivom je da su upravo oni političari koji su odgovorni za iskrivljenu sliku onoga što se dešavalo na Balkanu uradili sve što je u njihovoj moći da ono što se desilo u Ruandi ne kvalifikuju kao genocid.

Zanimljivo je da je Basiunijev Finalni izveštaj, koji se može kritikovati kao nepotpun i zasnovan na prilično tankim dokazima, postao osnovni izvor optužbi za genocid. Takođe, bez Basiunijeve inovativne ideje lokalnog genocida, bilo bi nemoguće osuditi bilo koga za genocid u Bosni. Šta je uopšte lokalni genocid? Nijedan deo konvencije ili upotreba običnog jezika ne vodi takvom tumačenju fraze „u delu“. Na primer, ako bi bili ubijeni Jevreji u Solunu, govorili bismo o genocidu nad grčkim Jevrejima, parcijalnom genocidu sefardskih Jevreja ili opet kao o pojedinačnom slučaju u okviru ubistva evropskih Jevreja.

54 Presuda Žalbenog veća: Tužilaštvo protiv Radislava Krstića, predmet IT-98-33- <http://www.un.org/icty/krstic/Appeal/judgement/index.htm>

Primer pokazuje da se genocid može izvršiti „lokalno“ samo ako je veći deo određenog stanovništva već geografski podeljen i koncentrisan. Ako je ovo slučaj, onda ova inovacija nije neophodna. Ako govorimo o genocidu na način na koji to Tribunal čini, znači da najvažniji segment pravne i naučne definicije genocida, tj. uništenje naroda, nije ozbiljno shvaćen. Ovo ima smisla jedino ako bi neko želeo da po svaku cenu koristi simbolikom obojen pojam genocida tamo gde mu nije mesto. Ali ako se ovo uradi, onda reči gube svako značenje, a što je moralo biti jasno i sudijama u Hagu.

prevela Milica Savić

LITERATURA

- Bassiouni, M. Ch. /1995/: "Genocide in Bosnia-Herzegovina".
- Bauer, Y. /2001/: *Rethinking the Holocaust*. New Haven; London: Yale University Press.
- Burg S. L., Shoup P. S. /1999/: *The War in Bosnia and Herzegovina, Ethnic conflict and International Intervention*, Armonk, New York, London.
- Burg, St. L., Shoup P. S. /1999/: *The War in Bosnia-Herzegovina*.
- Chalk F. R. and Jonassohn K. /1990/: *The History and Sociology of Genocide. Analyses and Case Studies*. (Ed.) F. Chalk & K. Jonassohn. New Haven: Yale University Press.
- Charny, I. W. /1988/: Understanding the Psychology of Genocidal Destructiveness. *Genocide. A Critical Bibliographical Review*. Ed. Israel W. Charny. New York: Transaction Publishers.
- Cigar, N. /1995/: *Genocide in Bosnia, The Policy of „Ethnic cleansing“*, College Station: Texas A&M University <Press.
- Destexhe A. /1995/: *Rwanda and Genocide in the Twentieth Century*. London; East Haven, Connecticut: Pluto Press.
- Destexhe, A. /1995/: "Rwanda and Genocide in the Twentieth Century." Pluto Press.
- Dulić, T. /2005/: *Utopias of Nation. Local Mass Killing in Bosnia and Herzegovina, 1941–1942*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsaliensia 218.
- Fein /1990/: "Genocide. A Sociological Perspective" *Current Sociology* 38(1).
- Fein H. /1993/: *Genocide. A Sociological Perspective*. London; Newbury Park; New Delhi: SAGE Publications.
- Finalni izveštaj Komisije eksperata Ujedinjenih nacija ustanovljene u skladu sa rezolucijom 780 Saveta Evrope (1992).
- Gutman, R. /1993/: *A Witness to Genocide. The First Inside Account of the Horrors of "Ethnic Cleansing" in Bosnia*. Shaftesbury, Dorset; Rockport, Massachusetts; Brisbane, Queensland: Elements Books Ltd; Macmillan Publishing Company, USA.
- Harff B., Gurr T. R. "Genocides and Politicides Since 1945. Evidence and Anticipation." *Internet on the Holocaust and Genocide*.

- Hayden, R. M. /1996/ "Schindler's Fate: Genocide, Ethnic Cleansing, and Population Transfers." Comments by Carol s. Lilly, Susan Woodward, Paul Wallace. Reply Hayden. *Slavic Review* 55(4, Winter).
- Horowitz I. L. /1982/: *Taking Lives. Genocide and State Power*. Third edition (augmented). New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- I. W. Charny/1994/: "Toward a Generic Definition of Genocide" – in: *The Conceptual and Historical Dimensions of genocide.*, (ed.) George Andreopoulos. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Kenney, G. /1995/: "The Bosnia Calculation". *The New York Times Magazine* 23 April, 42–43. [see also "The Bosnia Calculation" www.xuc.org/politics/myth/articles/042395.George_Kenney.html].
- Kuper L. /1981/: *Genocide. Its Political Use in the Twentieth Century*. New Haven: Yale University Press.
- M.E. Shapre; Bougarel, X. /1996/: *Bosnie, Anatomie d'un conflit*, Paris: Éditions La Découverte.
- Magnusson K. /1999/: "Holocaust and Genocide Studies: Survey of Previous Research." *Research Agenda. The Uppsala Programme for Holocaust and Genocide Studies*, Uppsala University. Uppsala: Uppsala University, Centre for Multiethnic Research.
- Magnusson K. /2006/: *Folkmord som metafor, Bilden av kriget i Bosnien och Hercegovina*, Uppsala: Programmet for studier kring Forintelsen och folkmord, Uppsala universitet.
- Porter J. N. /1982/: "What is Genocide? Notes Toward a Definition." –in: *Genocide and Human Rights. A Global Anthology.*, (ed.) J. N. Porter. /1987/: Washington, DC: University Press of America.
- Purivatra, A & Hadžijahić M. /1990/: *ABC Muslimana*. Muslimanska biblioteka. Sarajevo: Bosna.
- R. Lemkin /1944/: *Axis Rule in Occupied Europe, Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, Washington, D.C.: Carnegie Endowment of International Peace.
- Rieff, D. /1995/: *Slaughterhouse, Bosnia and the Failure of the West*, New York: Simon & Schuster.
- Tabeau, E. & Bijak, J. /2005/: War-related Deaths in the 1992–1995 Armed Conflicts in Bosnia and Herzegovina: A Critique of Previous Estimates and Recent Results, *European Journal of Population* (2005).
- Thompson, J. L., Quets G. A. /1990/: Genocide and Social Conflic. A Partial Theory and Comparison, -in: *Research in Social Movements, Conflicts and Change.*, vol. 12, ed. Louis Kriseberg. Greenwood, CN: JAI Press.
- Woodward, S. L. /1995/: *Balkan Tragedy, Chaos and Dissolution after the Cold War*. Washington, DC: The Brookings Institution.

<http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>.

<http://www.idc.org.ba/aboutus.html>

<http://www.un.org/icty/krstic/TrialC1/judgement/index.htm>

<http://www.un.org/MKTJ>

http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/p_genoci.htm

Kjell Magnusson
University Uppsala

DER BEGRIFF DES VÖLKERMORDES IN RECHT UND WISSENSCHAFT: EINE KLUFT DIE SICH WEITER AUSBREITET?

ZUSAMMENFASSUNG

Der Autor dieser Abhandlung widmet sich der Frage nach der begrifflichen Bestimmung des Völkermordes. In den Eingangsbemerkungen nimmt er Bezug zum Internationalen Strafgerichtshof für das ehemalige Jugoslawien (ICTY) und zur Haltung des Internationalen Strafgerichtshofes (ICC) diesbezüglich. Im ersten Teil der Abhandlung führt er an die Ansätze des Begriffes Völkermord, das zum ersten Mal von Raphael Lemkin formuliert wurde, als auch der Definition aus der Konvention über die Verhütung und Bestrafung des Völkermordes aus dem Jahre 1948. Versteht man unter diesem Begriff alles, angefangen von der Vertreibung von Minderheiten bis hin zum einzelnen Massakern fasst, bzw. geht man von einem breiten Verständnis aus, so verliert sein Konzept an Bedeutung und wird zur allgemeinen Metapher für das Böse.; mit anderen Worten: es devalviert. Hier ist nicht die Gewaltanwendung *per se* entscheidend, sondern die Tatsache, dass jemand bewusst Maßnahmen durchgeführt hat, um ein Volk gezielt zu zerstören.

Im nächsten Abschnitt geht es um die Frage, ob in Bosnien ein Völkermord stattgefunden hat. Das Wesen der Kriegshandlungen und die Stufe der Gewalt lassen nicht darauf schließen, dass irgendein Teilnehmer im Sinne der Konvention die Absicht hatte, ein Volk zu zerstören. Die Anzahl der Toten, die niedriger ist, als bisher stets angeführt wurde und durch Gutachten (eines davon vom ICTY selber) belegt wurde, zeigt, dass das Ausmaß weit entfernt von dem ist, was man als Genozid ansehen kann und dass man sie mit anderen ethnisch motivierten Konflikten vergleichen sollte.

Im weiteren Verlauf wird der 1994 vorgelegte Endbericht von M. Cherif Bassiouni, sein darin enthaltenes und die danach geführten Strafrechtsprozesse entscheidend beeinflussendes Konzept vom „lokalen Völkermord“ kritisch hinterfragt. Es wird gezeigt, dass im in Teilen sich selbst widersprechenden Bericht anstatt von Völkermord, eigentlich von ethnischer Säuberung die Rede.

Das Verständnis von Völkermord seitens des ICTY darlegend wird gezeigt, dass durch die falsche Analogie mit Naziverbrechen ein Bild geschaffen wurde, in dem auf dem Balkan gewisse Gruppen stets als Opfer, andere Gruppen stets als Täter anzusehen sind. Das Resultat davon ist, dass keine der Gruppen die Legitimität des ICTY anerkennt und dass die Gerichtsverfahren offensichtlich nicht die erhoffte Versöhnung bringen werden.

Im nächsten Abschnitt geht es um den Fall der serbischen Generals Radislav Krstić, der bisher als einziger wegen (Teilnahme am) Völkermord vom Haager Tribunal verurteilt wurde. Hierbei sind besonders die Auffassung von Schuld und die Auslegung von grundlegenden Aspekten der Konvention, insbesondere die Deutung des Begriff „Gruppe“, äußerst problematisch.

Nach der Darstellung und kritischen Betrachtung der Fälle Srebrenica und der Ereignisse in Prijedor und Srebrenica, bei welchen der Begriff des Völkermordes sehr vereinfacht aufgefasst wurde und Probleme bei der Behandlung zukünftiger Konflikte mit sich bringen wird,

wird zusammenfassend festgestellt, dass der in spezifischem politischen Klima entstandene, lückenhafte Bericht von Bassiouni und das darin enthaltene Konzept vom „lokalen Völkermord“ eine problembehaftete Deutung der Konvention darstellt, der erst die Anklagen für Völkermord möglich machte.

Schlüsselwörter: Völkermord, Konvention über die Verhütung und Bestrafung des Völkermordes, Gruppe, lokaler Völkermord, ICTY.